

аграрному секторі, збереження обсягів виробництва в Запорізькій області можливе лише на основі підвищення продуктивності праці в цих галузях.

Література

1. Бандур С. І. Трудоресурсна безпека України в контексті глобалізації світової економіки / С. І. Бандур, О. І. Цимбал. — К.: РВПС України НАН України, 2007. — 68 с.
2. Богиня Д. П. Трансформація соціально-трудоких відносин в Україні на етапі формування ринкової економіки / Д. П. Богиня // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — Т. 1. — Хмельницький, 2006. — С. 5—11.
3. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист: Навч. посіб. із соц. політики / Е. Лібанова, О. Палій. — К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. — 491 с.
4. Лісогор Л. С. Формування ринку праці в Україні: Монографія / За ред. Д. П. Богині. — К.: Ін-т економіки НАНУ, 2003. — 296 с.
5. Якуба К. І. Людський фактор у реформуванні аграрної економіки / К. І. Якуба // Економіка України. — 2004. — № 5. — С. 69—75.
6. Василевский Э. Структурные сдвиги, динамика и эффективность роста экономики США до 2020 года / Э. Василевский // Мировая экономика и международные отношения. — 2006. — № 9. — С. 70—76.
7. Алле М. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста. — М. Алле. — М.: Теис, 2003. — 314 с.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2009

УДК [631.16:658.155]:633.11.002.2

С. О. Лось
аспірант

(Харківський національний аграрний
університет ім. В. В. Докучаєва)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА (НА ПРИКЛАДІ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ)

Проаналізовано ефективність різних технологій виробництва продукції рослинництва (на прикладі озимої пшениці). Запропоновано використовувати адаптивну технологію вирощування озимини, що забезпечує найнижчий рівень собівартості одиниці продукції та найвищий рівень її рентабельності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ресурси, технології, витрати, собівартість, ресурсозбереження.

KEY WORDS: resources, technologies, costs, the cost price, preservation of resources.

Переведення сільськогосподарського виробництва на інтенсивний шлях розвитку на основі ефективного використання ресурсного потенціалу слід розглядати як головний шлях розвитку сільського господарства і досягнення високих кінцевих результатів. Адже на нинішньому етапі розвитку аграрного сектора обсяги виробництва сільськогосподарської продукції не задовольняють зростаючі потреби у продуктах харчування, мають місце значні втрати продукції, спостерігається постійне зростання собівартості продукції, внаслідок чого ефективність сільськогосподарських підприємств залишається низькою, а багато із них є збитковими [4]. Розв'язання цих проблем пов'язано з нарощуванням ресурсного потенціалу та ефективним його використанням.

До ресурсного потенціалу належить сукупність взаємозв'язаних ресурсів, зокрема земельних, матеріально-технічних, трудових, фінансових. Їх розмір і співвідношення забезпечують обсяги виробництва продукції, її якість та конкурентоспроможність [5].

Вагомий вклад у розвиток і розв'язання проблем оцінювання ресурсного потенціалу й управління собівартістю продукції в різних галузях економіки зробили вітчизняні вчені П. Т. Саблук, В. Г. Андрійчук, П. І. Гайдуцький, В. С. Діесперов, М. Я. Дем'яненко, В. Й. Шиян, М. Г. Чумаченко, В. В. Розсоха та ін. [3, 5].

Вагомість і значимість аналізу собівартості продукції для управління підприємством та методика його здійснення досліджується у працях С. Б. Бернгольца, М. І. Баканова, А. Д. Шеремета, Г. В. Савицької, В. В. Ковальова, О. П. Волкової, М. Я. Коробової та ін. [2].

Але досить незначного розгляду набуло порівняння різних технологій виробництва продукції рослинництва та встановлення найбільш оптимальних з точки зору кількості і ціни затрачених ресурсів та обсягів отриманої продукції.

Головною метою статті є дослідження та встановлення найбільш ефективних і ресурсозберігаючих технологій виробництва продукції рослинництва (на прикладі озимої пшениці).

Загальновідомо, що основою будь-якого виробництва продукції є технологія, тобто регламентація й послідовність виконання сільськогосподарських робіт з метою підвищення ефективності використання машин, матеріально-технічних засобів, енергетичних ресурсів і коштів для збільшення обсягу продукції з виробничої площі. Основним документом для визначення перспектив розвитку галузі в цілому та видів продукції зокрема є технологічні карти.

Нами були розглянуті три різні технології вирощування озимої пшениці по попереднику чистому пару. Оцінка необхідних

для виробництва ресурсів здійснювалась станом на 1 квітня 2008 року [8]; розмір орендної плати за земельну ділянку становив 3,0 % від грошової оцінки [1], грошова оцінка ріллі з урахуванням індексації на 01.01.2008 р. — 9792 грн [7].

За адаптивної технології виробництва при урожайності 35 ц/га виробничі витрати на 1 гектар зібраної площі склали 7156,7 грн (табл. 1). При ресурсозберігаючій (урожайність 50 ц/га) виробничі витрати були на 43,0 % вищі, ніж за адаптивної. При цьому збільшення відбулося майже по всіх статтях витрат, крім орендної плати та вартості насіння. Особливого підвищення (більше ніж у два рази) зазнали мінеральні добрива, які в структурі витрат займають найбільшу питому вагу. За інтенсивної технології вирощування озимої пшениці при урожайності 70 ц/га виробничі витрати на 1 га перевищують аналогічний показник за адаптивної технології на 112,0 %, за ресурсозберігаючої — на 48,2 %. Особливістю даної технології є внесення органічних добрив, що зумовило значне збільшення вартості добрив та збільшення витрат паливо — мастильних матеріалів на їх транспортування.

Таблиця 1

**ВИТРАТИ НА ВИРОЩУВАННЯ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ
ЗА РІЗНИХ РІВНІВ ВИКОНАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРИЙОМІВ, на 1 га**

Показник	Од. виміру	Технології					
		Адаптивна		Ресурсозберігаюча		Інтенсивна	
		кількість	вартість, грн	кількість	вартість, грн	кількість	вартість, грн
Затрати праці	люд.-год.	7,88	111,24	9,87	139,32	19	268,03
Насіння	т	0,22	578,6	0,20	526,0	0,22	578,6
Добрива							
мінеральні	т	0,17	1001,3	0,36	2120,4	0,36	2120,4
органічні	т	—	—	—	—	40	120,0
Засоби захисту рослин	кг	0,60	97,36	1,10	178,5	2,1	340,76

Закінчення табл. 1

Показник	Од. виміру	Технології					
		Адаптивна		Ресурсозберігаюча		Інтенсивна	
		кількість	вартість, грн	кількість	вартість, грн	кількість	вартість, грн
ПММ	т	х	504,82	х	618,1	х	1527,66
дизельне паливо	т	0,06	439,6	0,08	532,0	0,09	652,4
бензин	т	0,01	50,22	0,01	65,1	0,11	665,26
мастильні матеріали	т		15,0		21,0	0,01	210,0
Амортизаційні відрахування	грн	х	686,37	х	906,34	х	1094,6
Ремонт основних засобів	грн	х	431,2	х	568,41	х	678,05
Технічне обслуговування і зберігання техніки	грн	х	248,09	х	327,03	х	390,11
Плата за оренду земельних ділянок	грн	х	293,76	х	293,76	х	293,76
Загальновиробничі витрати	грн	х	203,96	х	266,91	х	319,61
Виробничі витрати	грн	х	4156,7	х	5944,76	х	8811,59

За адаптивної технології собівартість 1 т зерна становить 1187,63 грн (табл. 2). В розрахунку на 1 т одержаної продукції по більшості статей витрат ресурсозберігаюча технологія має перевагу над адаптивною як у кількісному, так і у вартісному виразі. Проте, завдяки збільшенню вартості внесених добрив та вартості засобів захисту рослин у розрахунку на 1 т озимої пшениці, собівартість 1 т зерна залишається майже незмінною. Не зважаючи на суттєве підвищення урожайності за інтенсивної технології (до 70 ц/га), витрати в розрахунку на 1 т зерна озимої пшениці збільшилися по таких статтях витрат, як: добрива, ПММ, затрати праці та засоби захисту рослин. Це і зумовило збільшення собівартості 1 т до 1258,8 грн.

Таблиця 2

**ВИТРАТИ НА ВИРОБНИЦТВО 1 Т ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ
ЗА РІЗНИХ РІВНІВ ВИКОНАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРИЙОМІВ**

Показник	Од. виміру	Технології					
		Адаптивна		Ресурсо-зберігаюча		Інтенсивна	
		кількість	вартість, грн	кількість	вартість, грн	кількість	вартість, грн
Затрати праці	люд.-год.	2,075	31,78	1,975	27,86	2,714	38,29
Насіння	т	0,058	165,31	0,040	105,2	0,031	82,66
Добрива:	т						
мінеральні	т	0,045	286,09	0,072	424,08	0,072	302,91
органічні	т	—	—	—	—	5,714	171,43
Засоби захисту рослин	кг	0,158	27,82	0,220	35,7	0,300	48,68
ПММ	т	0,019	144,24	0,017	123,62	0,030	218,24
дизельне паливо	т	0,017	125,6	0,015	106,4	0,013	93,2
бензин	т	0,002	14,35	0,002	13,02	0,015	95,04
мастильні матеріали	т	0,003	4,29	0,003	4,2	0,035	30
Амортизаційні відрахування	грн	х	196,11	х	181,27	х	156,37
Ремонт основних засобів	грн	х	123,2	х	113,68	х	96,86
Технічне обслуговування і зберігання техніки	грн	х	70,88	х	65,41	х	55,73
Плата за оренду земельних ділянок	грн	х	83,93	х	58,75	х	41,97
Загальновиробничі витрати	грн	х	58,27	х	53,38	х	45,66
Виробничі витрати	грн	х	1187,63	х	1188,95	х	1258,8

Дане дослідження дозволило отримати несподіваний результат. Найнижчу собівартість продукції було отримано за адаптивної технології, тобто при найменш інтенсивному використанні ресурсів. Це зумовлено непомірно високою вартістю добрив, паливо-мастильних матеріалів та засобів захисту рослин. Проте потрібно враховувати, що при виробництві необхідного обсягу продукції за адаптивною технологією буде використано значно більше земельної площі. Так, для виробництва 500 т зерна озимої пшениці за інтенсивної технології необхідно задіяти близько 71 га ріллі (500 т : 7 т/га), за ресурсозберігаючої — 100 га, а за адаптивної — близько 143 га. Спробуємо визначити економічну ефективність виробництва озимої пшениці за різними технологіями на площі 1 га, взявши ціну 1 т зерна на рівні 1727 грн та витрати на збут у розмірі 5 % від виробничих витрат [8].

Таблиця 3

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ
ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ ЗА РІЗНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ**

Показники	Технології		
	Адаптивна	Ресурсозберігаюча	Інтенсивна
Виробничі витрати, грн	4156,7	5944,76	8811,59
Витрати на збут, грн	207,84	297,24	440,58
Ціна 1 т зерна, грн	1727	1727	1727
Повна собівартість, грн	4364,54	6242,00	9252,17
Виручка, грн	6044,50	8635,00	12089,00
Прибуток, грн	1679,96	2393,00	2836,83
Рівень рентабельності, %	38,5	38,3	30,7

Показники економічної ефективності, наведені в табл. 4, свідчать, що найбільший прибуток у розрахунку на 1 га площі можливо отримати при застосуванні інтенсивної технології (2836,83 грн). Проте найвищий рівень рентабельності маємо за адаптивної

технології (38,5 %), що зумовлено найнижчою собівартістю 1 т зерна озимої пшениці.

Дане дослідження дозволило здійснити наступні висновки. Найменші виробничі витрати в розрахунку на 1 га зібраної площі було отримано за адаптивної технології. Показники економічної ефективності вирощування озимої пшениці також свідчать про переваги даної технології: за неї ми маємо найнижчу собівартість (4364,54 грн) та найвищий рівень рентабельності (38,5 %). Проте ця технологія забезпечує найнижчу масу прибутку на 1 га посіву. Тому підприємства мають альтернативу: за потреби одержання більшої суми прибутку перевагу слід надавати інтенсивній технології.

Література

1. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо захисту власників земельних ділянок та земельних часток (паїв)» від 19 серпня 2008 року № 725/2008.

2. *Коваленко О. В.* Класифікація витрат ресурсів як основа оцінювання собівартості продукції // *Економіка АПК*. — 2008. — № 4. — С. 90—95.

3. *Кононенко М. П.* Техніко-технологічні напрями підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва // *Економіка АПК*. — 2008. — № 8. — С. 67—74.

4. *Особа Н. П.* Аналіз складових економічної інтенсифікації сільськогосподарського виробництва // *Економіка АПК*. — 2008. — № 8. — С. 112—117.

5. *Підлісецький Г. М., Толкач М. І.* Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору // *Економіка АПК*. — 2008. — № 5. — С. 65—66.

6. Технологічні карти і витрати на вирощування зернових культур в умовах Східного регіону України / За редакцією Ю. В. Будьоного, М. Д. Євтушенка, В. Ф. Пашенка та ін. — Харків: ХНАУ, 2005. — 378 с.

7. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві. Т. 1. Теорія ціноутворення та технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур / За редакцією П. Т. Саблука, Ю. Ф. Мельника, М. В. Зубця, В. Я. Месель-Веселяка. — К., 2008. — 698 с.

8. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві. Т. 2. Нормативна собівартість та ціни на сільськогосподарську продукцію / За редакцією П. Т. Саблука, Ю. Ф. Мельника, М. В. Зубця, В. Я. Месель-Веселяка. — К., 2008. — 650 с.

Стаття надійшла до редакції 24.06.2009